

Le lingue letterarie, il lessico della poesia, le origini della metrica

1. Poll. IX 125 ἡ δὲ χελιχελώνη, παρθένων ἐστὶν ἡ παιδιά, παρόμοιόν τι ἔχουσα τῇ χύτρῳ· ἡ μὲν γὰρ κάθηται, καὶ καλεῖται χελώνη, αἱ δὲ περιτρέχουσι ἀνερωτώσαι·

χελιχελώνη, τί ποιεῖς ἐν τῷ μέσῳ;

ἡ δὲ ἀποκρίνεται·

ἔρια μαρούμαι καὶ κρόκην Μιλησίαν.

εἴτ' ἐκεῖναι πάλιν ἐκβοῶσιν·

ὁ δ' ἔκγονος σου τί ποιῶν ἀπώλετο;

ἡ δὲ φησι·

λευκᾶν ἀφ' ἵππων εἰς θάλασσαν ἄλατο.

2. a) Hippo. fr. 1s. Dg.² ἔβωσε Μαίης παῖδα, Κυλλήνης πάλμυον / Ἐρμῆ κυνάγχα, μηιονιστὶ Κανδαῦλα, / φρωῶν ἐταῖρε, δευρό μοι σκαπερδεῦσαι

b) Ἐρεμῆς, Κάσμος, Ὀλυττεύς, Ἀριάγνη, χάριε καὶ πίει(ς)

c) φερόντων, φερέσθων / φερέτῳσαν, φερέσθωσαν || -ησι / -αις || ζύν / σύν

3. Arist. *Poet.* 1457b 1-7 ἅπαν δὲ ὄνομά ἐστιν ἡ κύριον ἢ γλῶττα ἢ μεταφορὰ ἢ κόσμος ἢ πεποιημένον ἢ ἐπεκτεταμένον ἢ ὑψηλόμενον ἢ ἐξηλλαγμένον. λέγω δὲ κύριον μὲν ὃ χρῶνται ἕκαστοι, γλῶτταν δὲ ὃ ἕτεροι· ὥστε φανερόν ὅτι καὶ γλῶτταν καὶ κύριον εἶναι δυνατὸν τὸ αὐτό, μὴ τοῖς αὐτοῖς δέ· τὸ γὰρ σίγνον Κυπρίους μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλῶττα

4. a) Arist. *Poet.* 1457a 32-36 ὄνοματος δὲ εἶδη τὸ μὲν ἀπλοῦν, ἀπλοῦν δὲ λέγω ὃ μὴ ἐκ σημαίνοντων σύγκειται, οἷον γῆ, τὸ δὲ διπλοῦν· τούτου δὲ τὸ μὲν ἐκ σημαίνοντος καὶ ἀσήμου, πλὴν οὐκ ἐν τῷ ὀνόματι σημαίνοντος καὶ ἀσήμου, τὸ δὲ ἐκ σημαίνοντων σύγκειται. εἴη δ' ἂν καὶ τριπλοῦν καὶ τετραπλοῦν ὄνομα καὶ πολλαπλοῦν, οἷον τὰ πολλὰ τῶν Μασσαλιωτῶν, Ἐρμοκαϊκόξανθος

b) Arist. *Rhet.* 1406a 35-1406b 5 οἱ δ' ἄνθρωποι τοῖς διπλοῖς χρῶνται ὅταν ἀνόνημον ἢ καὶ ὁ λόγος εὐσύνθετος, οἷον τὸ χρονοτριβεῖν· ἀλλ' ἂν πολὺ, πάντως ποιητικόν· διὸ χρησιμωτάτη ἢ διπλῆ λέξις τοῖς διθυραμβοποιοῖς (οὗτοι γὰρ ψοφώδεις), αἱ δὲ γλῶτται τοῖς ἐποποιοῖς (σεμνὸν γὰρ καὶ αὐθαδές), ἡ δὲ μεταφορὰ τοῖς ἰαμβείοις (τούτοις γὰρ νῦν χρῶνται, ὥσπερ εἴρηται)

c) Timoth. *Pers.* 215-236 Wil. = 202-224 Campb. = Hord. ἀλλ' ὃ χρυσεοκίθαριν ἀέ-/ξων μοῦσαν νεοτευχῆ, / ἐμοῖς ἔλθ' ἐπίκουρος ὕμνο-/νοισι{ιν} ἰήη Παιάν· / ὁ γὰρ μ' εὐγενέτας μακροαί-/ων Σπάρατος μέγας ἀγεμῶν / βρωῶν ἀνθεσιν ἦβας / δονεῖ λαὸς ἐπιφλέγων / ἔλθ' τ' αἰθοπι μῶμω, / ὅτι παλαιοτέρων νέους / ὕμνοις Μοῦσαν ἀτιμῶ· / ἐγὼ δ' οὔτε νέον τιν' οὐ-/τε γεραὸν οὐτ' ἰσῆβαν / εἴρω τῶνδ' ἐκά<ς> ὕμων· / τοῦς {ο}δὲ μουσπολαιολύ-/μας, τούτους δ' ἀπερύκω, / λοβητήρης ἀοιδᾶν, / κηρύκων λιγυμακροφώ-/νων τείνοντας ἰυ{γ}γᾶς. / πρῶτος ποικιλόμουσος Ἰορ-/φεὺς ἴνυ† ἐτέκνωσεν υἱὸς Καλλιόπας / †πριερισενί†

5. Arist. *Poet.* 1457b 7-26 μεταφορὰ δὲ ἐστὶν ὄνοματος ἀλλοτρίου ἐπιφορὰ ἢ ἀπὸ τοῦ γένους ἐπὶ εἶδος ἢ ἀπὸ τοῦ εἶδους ἐπὶ τὸ γένος ἢ ἀπὸ τοῦ εἶδους ἐπὶ εἶδος ἢ κατὰ τὸ ἀνάλογον. λέγω δὲ ἀπὸ γένους μὲν ἐπὶ εἶδος οἷον “νηὺς δέ μοι ἦδ' ἔστηκεν”· τὸ γὰρ ὀρμεῖν ἐστὶν ἐστάναι τι. ἀπ' εἶδους δὲ ἐπὶ γένος “ἦ δὴ μυρὶ Ὀδυσσεὺς ἐσθλὰ ἔοργεν”· τὸ γὰρ μυρίον πολὺ ἐστίν, ὃ νῦν ἀντὶ τοῦ πολλοῦ κέχρηται. ἀπ' εἶδους δὲ ἐπὶ εἶδος οἷον “χαλκῶ ἀπὸ ψυχὴν ἀρύσας” καὶ “τεμῶν ταναήκει χαλκῶ” (Emp. B 138 e 143 D.-K.)· ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν ἀρύσαι ταμεῖν, τὸ δὲ ταμεῖν ἀρύσαι εἴρηκεν· ἄμφω γὰρ ἀφελεῖν τί ἐστίν. τὸ δὲ ἀνάλογον λέγω, ὅταν ὁμοίως ἔχη τὸ δευτέρον πρὸς τὸ πρῶτον καὶ τὸ τέταρτον πρὸς τὸ τρίτον· ἐρεῖ γὰρ ἀντὶ τοῦ δευτέρου τὸ τέταρτον ἢ ἀντὶ τοῦ τετάρτου τὸ δευτέρον. καὶ ἐνίοτε προστιθέασιν ἀνθ' οὐ λέγει πρὸς ὃ ἐστίν. λέγω δὲ οἷον ὁμοίως ἔχει φιάλη πρὸς Διόνυσον καὶ ἀσπίς πρὸς Ἄρη· ἐρεῖ τοίνυν τὴν φιάλην ἀσπίδα Διονύσου καὶ τὴν ἀσπίδα φιάλην Ἄρεως. ἢ ὁ γῆρας πρὸς βίον, καὶ ἐσπέρα πρὸς ἡμέραν· ἐρεῖ τοίνυν τὴν ἐσπέραν γῆρας ἡμέρας ἢ ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς (B 152 D.-K.), καὶ τὸ γῆρας ἐσπέραν βίου ἢ δυσμᾶς βίου

6. Arist. *Poet.* 1457b 32-1458a 9 πεποιημένον δ' ἐστὶν ὃ ὅλως μὴ καλούμενον ὑπὸ τινῶν αὐτὸς τίθεται ὁ ποιητής, δοκεῖ γὰρ ἔνια εἶναι τοιαῦτα, οἷον τὰ κέρατα ἔρυνγας καὶ τὸν ἱερέα ἀρητήρα. ἐπεκτεταμένον δὲ ἐστὶν ἢ ἀφρημένον τὸ μὲν ἐὰν φωνήεντι μακροτέρῳ κεχρημένον ἢ τοῦ οἰκείου ἢ συλλαβῆ ἐμβεβλημένη, τὸ δὲ ἂν ἀφρημένον τι ἢ αὐτοῦ, ἐπεκτεταμένον μὲν οἷον τὸ πόλεως πόληος καὶ τὸ Πηλείδου Πηληιάδεω, ἀφρημένον δὲ οἷον τὸ κρῖ καὶ τὸ δῶ καὶ “μία γίνεται ἀμφοτέρων ὄψ”. ἐξηλλαγμένον δ' ἐστὶν ὅταν τοῦ ὀνομαζομένου τὸ μὲν καταλείπη τὸ δὲ ποιῆ, οἷον τὸ “δεξιτερόν κατὰ μαζόν” ἀντὶ τοῦ δεξιόν

7. Arist. *Poet.* 1458a 18-31 λέξεως δὲ ἀρετὴ σαφὴ καὶ μὴ ταπεινὴ εἶναι. σαφειστάτη μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἀλλὰ ταπεινὴ παράδειγμα δὲ ἡ Κλεοφῶντος ποίησις καὶ ἡ Σθενέλου. σεμνὴ δὲ καὶ ἐξαλλάττουσα τὸ ἰδιωτικὸν ἢ τοῖς ξενικοῖς κεχρημένη· ξενικὸν δὲ λέγω γλῶτταν καὶ μεταφορὰν καὶ ἐπέκτασιν καὶ πᾶν τὸ παρὰ τὸ κύριον. ἀλλ' ἂν τις ἅπαντα τοιαῦτα ποιήσῃ, ἢ αἰνίγμα ἔσται ἢ βαρβαρισμός· ἂν μὲν οὖν ἐκ μεταφορῶν, αἰνίγμα, ἐὰν δὲ ἐκ γλωττῶν, βαρβαρισμός. αἰνίγματός τε γὰρ ἰδέα αὕτη ἐστὶ, τὸ λέγοντα ὑπάρχοντα ἀδύνατα συναψαι· κατὰ μὲν οὖν τὴν τῶν ἄλλων ὀνομάτων σύνθεσιν οὐχ οἷον τε τοῦτο ποιῆσαι, κατὰ δὲ τὴν μεταφορῶν ἐνδέχεται, οἷον “ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα”, καὶ τὰ τοιαῦτα. τὰ δὲ ἐκ τῶν γλωττῶν βαρβαρισμός. δεῖ ἄρα κεκρᾶσθαι πως τούτοις· τὸ μὲν γὰρ τὸ μὴ ἰδιωτικὸν ποιήσῃ μηδὲ ταπεινόν, οἷον ἡ γλῶττα καὶ ἡ μεταφορὰ καὶ ὁ κόσμος καὶ τᾶλλα τὰ εἰρημένα εἶδη, τὸ δὲ κύριον τὴν σαφήνειαν

8. a) Arist. *Rhet.* 1405a 28-31 τὸ δὲ ὡς ὁ Τήλεφος Εὐριπίδου φησίν, “κώπης ἀνάσσων κάποβας εἰς Μυσίαν” (fr. 705 N.²), ἀπρεπές, ὅτι μεῖζον τὸ ἀνάσσειν ἢ κατ' ἀξίαν· οὐ κέκλεπται οὖν

b) Plut. *Glor. Ath.* 347f-348a ἡ δὲ Κόρινθα τὸν Πίνδαρον, ὄντα νέον ἔτι καὶ τῆ λογιότητι σοβαρῶς χρωόμενον, ἐνουθέτησεν ὡς ἄμουσον ὄντα [καὶ] μὴ ποιῶντα μύθους, ὃ τῆς ποιητικῆς ἔργον εἶναι συμβέβηκε, γλώσσας δὲ καὶ καταχρήσεις καὶ μεταφορᾶς καὶ μέλη καὶ ῥυθμοὺς ἠδύσματα τοῖς πράγμασιν ὑποτιθέντα. † σφόδρ' οὖν ὁ Πίνδαρος ἐπιστήσας τοῖς λεγομένοις ἐποίησεν ἐκεῖνο τὸ μέλος “Ἰσμηνὸν ἢ χρυσαλάκατον Μελίαν, / ἢ Κάδμον ἢ Σπαρτῶν ἱερὸν γένος ἀνδρῶν, / ἢ τὸ πάνυ σθένος Ἡρακλέους / ἢ τὰν Διωνύσου πολυγαθέα τιμάν” (fr. 29 M.). δειξαμένου δὲ τῆ Κορίνθη, γελάσασα ἐκείνη τῆ χειρὶ δεῖν ἔφη σπεῖρειν, ἀλλὰ μὴ ὄλφ τῷ θυλάκῳ. τῷ γὰρ ὄντι συγκεράσας καὶ συμφορήσας πανσπερμίαν τινὰ μύθων ὁ Πίνδαρος εἰς τὸ μέλος ἐξέχευεν

9. a) arc. παρῆεταξάμενος / ἐτάξω, ἐτε(ρ)ός, ἔτυμος / ὄσιος / ai. *satyah*
 b) ὄναρ, ὕπαρ

10. a) *jagatī e tristubh*: $\approx\approx\approx\approx$ $\approx\approx\approx\approx$ e $\approx\approx\approx\approx$ $\approx\approx\approx\approx$

b) gl $\approx\approx$ $\approx\approx\approx\approx$, pher $\approx\approx$ $\approx\approx\approx\approx$, hipp. $\approx\approx$ $\approx\approx\approx\approx$ (tel, reiz, otton).

c) Alcae. fr. 70,6-13 V. κῆνος δὲ παῶθεις Ἄτρεΐδα[v].
 δαπτέτω πόλιν ὡς καὶ πεδὰ Μυρσί[λ]ω[
 θᾶς κ' ἄμμε βόλλητ' Ἄρευς ἐπιτ.ύχε..[
 τρόπη· ἐκ δὲ χόλω τῷδε λαθοίμεθ..[
 χαλάσσομεν δὲ τὰς θυμοβόρω λύας
 ἐμφύλω τε μάχας, τάν τις Ὀλυμπίων
 ἔνωρσε, δᾶμον μὲν εἰς ἀνάταν ἄγων
 Φιττάκωι δὲ δίδοις κῦδος ἐπήρ[ατ]ον.